

BROEDVOGELS LANGS DE FRIESE WADDENKUST IN 1991

Robert Kuipers & Jaap Feddema

'Buitendijks natuurproject van internationale allure'; 'Doorsteken van zomerkaden'; 'Per kabelbaan naar de slikvelden'; de krantenkoppen logen er niet om. Er is veel te doen om de (nog vage) plannen met Friesland buitendijks. Hoe werkt dit uit voor de natuur, hoe denkt de plaatselijke bevolking over de plannen? Allemaal vragen, waar nog geen antwoord op is. Tot nu toe is in de discussie de huidige betekenis voor (broed)vogels van Friesland buitendijks nog niet duidelijk naar voren gekomen. Het wordt hoog tijd hier aandacht aan te schenken.

In 1991 heeft voor het eerst een gebiedsdekkende broedvogelinventarisatie plaatsgevonden langs de Waddenzee in het kader van een internationaal project. In Friesland is een groot deel van de inventarisaties verricht door de Werkgroep Wadvogels, waarin FFF-ers en BFVW-vogelwachtleden samenwerken. Dit artikel geeft een verslag van de inventarisaties, die in 1991 op de kwelders en zomerpolders van buitendijks Friesland tussen Zwarte Haan en Holwerd door de werkgroep zijn uitgevoerd.

Inleiding

In 1988 is een gezamenlijk inventarisatieproject voor broedvogels gestart in de Nederlandse, Duitse en Deense Waddenzee. Het wordt gecoördineerd door het gezamenlijk Waddenzee-secretariaat. Elk van de deelnemende landen is zelf verantwoordelijk voor de inventarisatie of monitoring van haar deel van de Waddenzee. In Nederland heeft de directie NBLF (Natuur, Bos, Landschap en Fauna) van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij aan SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland) opdracht gegeven in 1991 de organisatie van een deel van de inventarisatie voor haar rekening te nemen. Het inventarisatieproject voor broedvogels is een onderdeel van een totaal omvattend inventarisatieprogramma voor de Waddenzee.

doel

Broedvogels vervullen een signaalfunctie door hun reactie op verontreinigingen, verstoringen, gebruik en beheersmaatregelen. Voorbeelden hiervan zijn de sterke achteruitgang van de broedvogelaantallen van sterns in de zestiger jaren als gevolg van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en recent de massale sterfte van Eidereenden als gevolg van overbevissing van Kokkels. Monitoring (het volgen van aantalsontwikkeling) van broedvogels in 'referentiegebieden' kan informatie opleveren over veranderingen in de toestand in en langs de Waddenzee. Periodieke gebiedsdekkende inventarisaties kunnen telkens informatie opleveren over de toestand in de verschillende deelgebieden door vergelijking van broedvogeldichtheden.

In het kader van het project wordt éénmaal in de vijf jaar een gebiedsdekkende inventarisatie uitgevoerd van alle broedvogels, die direct afhankelijk zijn van de Waddenzee. Dit is in 1991 voor het eerst gebeurd. Gegevens van zeldzame en/of bedreigde broedvogels en van koloniebroeders worden wel elk jaar verzameld. Daarnaast worden in referentiegebieden, zoals Holwerd-oost en de Bildtpollen, jaarlijks de

broedvogelaantallen en eventuele veranderingen in terreingesteldheid, beheer en gebruik vastgesteld. De referentiegebieden liggen verspreid langs de Waddenzee en geven samen een goed beeld van het totale gebied.

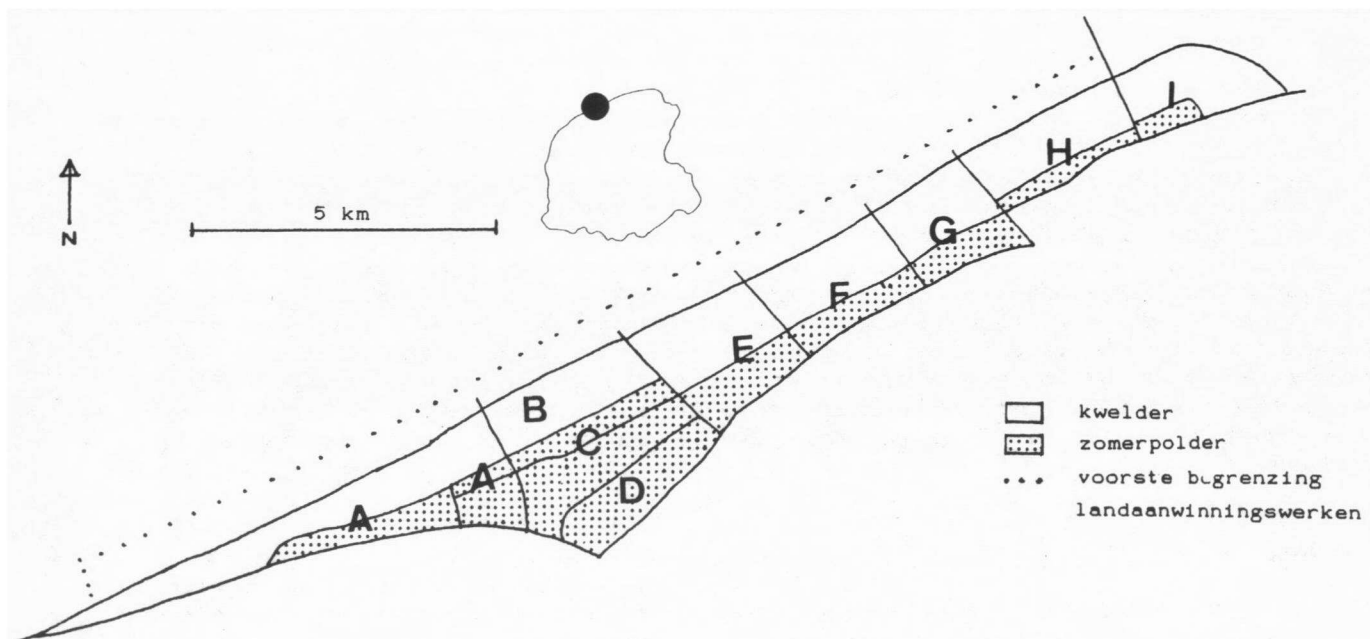

Ondergelopen kwelders foto Peter Sauermann

gebied, methode en werkwijze

Het inventarisatiegebied omvat de zomerpolders en kwelders van buitendijks Friesland tussen Zwarte Haan en Holwerd-oost (figuur 1). De totale geïnventariseerde oppervlakte is ca. 2300 ha, waarvan ca. 1320 ha kwelder en ca. 1020 ha zomerpolder. De zomerpolders bestaan voor het overgrote deel uit grasland (weide en hooiland) met hier en daar wat bouwland. De zomerpolders van Holwerd-oost hebben een meer zoutminnende plantengroei vanwege periodieke instroom van zout water.

De inventarisatie is grotendeels uitgevoerd door middel van de territoriumkarteringsmethode, aangevuld met het tellen van nesten. De interpretatie verliep grotendeels volgens de richtlijnen van de BSP-methode (SOVON). Het aantal broedparen van kolonievogels is bepaald door het tellen van nesten en/of aantal vogels

Figuur 1. Ligging van de geïnventariseerde gebieden langs de Friese Waddenkust: A) Zwarte Haan, Bildtpollen, B) Noorderleeg, C) Bokkenpollenpolder, D) de Keegen, E) kwelders/zomerpolders Marrum, F) kwelders/zomerpolders Ferwerd, G) kwelders/zomerpolders Blija, H) kwelders/zomerpolders Holwerd-west, I) zomerpolders/kwelders Holwerd-oost.

boven de kolonie. Totaal 11 personen hebben van april tot en met juni aan de inventarisaties deelgenomen in 7 deelgebieden. Vanwege de grote oppervlakte en de beschikbare tijd is elk deelgebied 2 tot 4 keer bezocht. Het aantal bezoeken is aan de lage kant. Dit is echter onvermijdelijk bij zo'n enorme klus.

Broedende Visdief

foto Lubbert Boersma

uitvoering en omstandigheden

Het weer in april en mei was nat en koud. Door de harde wind traden er waterstandverhogingen op: op 22 mei +145 cm, 28 en 29 mei +144 cm en op 16 juni +156 cm. Veel nesten gingen daarbij verloren. Door waterstandsverhogingen gingen bij Zwarte Haan en Bildtpollen midden juni op de kwelders veel klutennesten verloren. Hierdoor trad een grote verplaatsing van Kluten *Recurvirostra avosetta* op van lagere naar hogere delen. De verplaatsing betrof maximaal

enkele tientallen meters. Ook op de kwelders bij Ferwerd en Holwerd-oost gingen in juni door waterstandsverhoging veel nesten verloren (vooral Kluut, Visdief *Sterna hirundo* en Noordse stern *Sterna paradisea*).

Door werkzaamheden bij Zwarte Haan/Bildtpollen vond er enige verstoring plaats van Kluten en Visdieven.

Vanaf 25 mei is men in de zomerpolders beginnen te maaien, waardoor inventarisatie in juni weinig zin meer had.

	Zomerpolder	Kwelder	Totaal
Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>	5	2	7
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	44	41	85
Slobeend <i>A. clypeata</i>	2	-	2
Kuifeend <i>Aythya fuligula</i>	8	-	8
Meerkoet <i>Gallinula chloropus</i>	21	-	21
Patrijs <i>Perdix perdix</i>	3	-	3
Scholekster <i>Haemastopus ostralegus</i>	512	639	1151
Kluut <i>Recurvirostra avosetta</i>	481	2413	2894
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticulata</i>	-	3	3
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	171	6	177
Grutto <i>Limosa limosa</i>	164	6	172
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	119	148	267
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	344	7074	7418
Zilvermeeuw <i>L. argentatus</i>	-	39	39
Visdief <i>Sterna hirundo</i>	9	553	562
Noordse Stern <i>S. paradisea</i>	-	27	27
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	78	2	80
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	71	94	165
Gele kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	22	11	33
Witte kwikstaart <i>M. alba</i>	10	-	10
Tsput <i>Oenanthe oenanthe</i>	3	-	3
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	1	-	1
totaal	2068	11058	13126

Tabel 1. Broedvogels van de Friese Waddenkust tussen Zwarte Haan en Holwerd-oost in 1991, aantal broedparen op zomerpolders, kwelders en in het totale gebied.

resultaten en conclusies

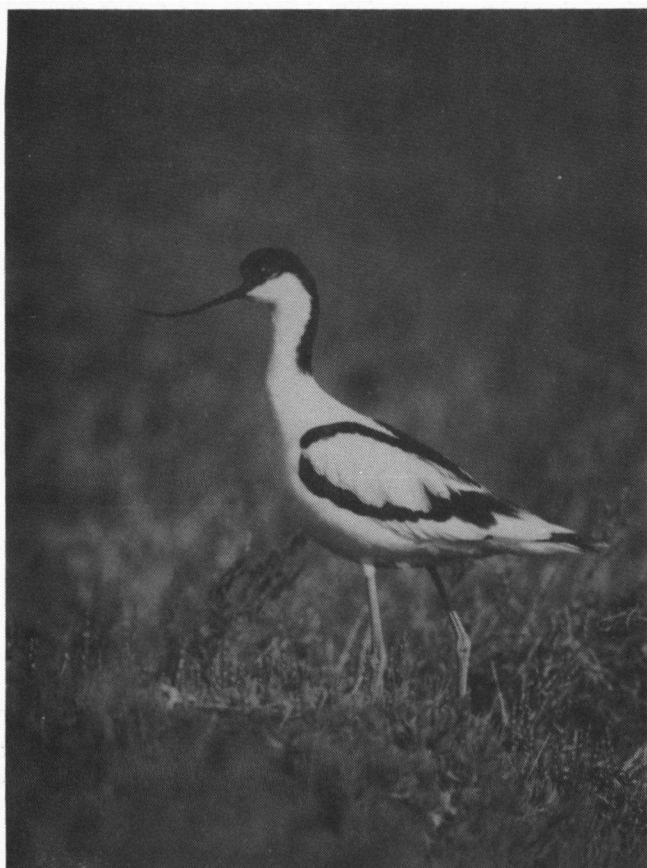
Vastgesteld zijn 22 soorten broedvogels met totaal meer dan 13.000 broedparen. Tabel 1

geeft de totalen van de vastgestelde aantallen broedparen in de zomerpolders, op de kwelders en in het totale buitendijkse gebied. Bij eerdere inventarisaties van hetzelfde gebied in 1972 en 1983 zijn de zomerpolders slechts geïnventariseerd op koloniebroeders. Daarom zijn de aantalsschattingen van 1972, 1983 en 1991 slechts voor koloniebroeders (en soorten, die alleen op de kwelders broeden), redelijk vergelijkbaar. Tabel 2 toont de aantallen broedparen van koloniebroeders in 1972, 1983 en 1991.

	1972	1983	1991
Kluut	750	2400	2894
Kokmeeuw	6500	25095	7418
Zilvermeeuw	-	1	39
Visdief	275	945	562
Noordse Stern	15	16	27

Tabel 2. Aantal broedparen van kolonievogels langs de Friese waddenkust tussen Zwarte Haan en Holwerd-oost in 1972, 1983 en 1991.

Ca. 16% van het aantal broedparen in het buitendijkse gebied heeft gebroed in de zomerpolders. Laten we echter de aantallen Kokmeeuwen buiten beschouwing, dan is dit percentage 30%. Hieruit blijkt de duidelijke noodzaak tot inventariseren van de zomerpolders bij toekomstige inventarisatierondes.

Kluut

foto Bertus Adema

De Kokmeeuw *Larus ridibundus* is als broedvogel op de kwelders en zomerpolders spectaculair in aantal afgenomen en zit met 7418 broedparen bijna weer op het niveau van 1972. Toch is de

Bakkeleide Kokmeeuwen in de kolonie

foto Bertus Adema

Kokmeeuw nog steeds veruit de talrijkste broedvogel. Het aantal broedparen van de Kluut in het inventarisatiegebied neemt nog steeds toe. In 1983 zijn vrijwel alle kluten-kolonies in het buitendijkse gebied bezocht, zodat vrijwel zeker sprake is van een zich voortzettende toename in de aantallen broedparen, zij het dat deze toename aanzienlijk geringer is dan over de periode 1972-1983. De aantallen Tureluurs *Tringa totanus* en Visdieven op de kwelders zijn afgenomen. Hogere aantallen op de kwelders zijn geconstateerd bij de Scholekster *Haematopus ostralegus* en Zilvermeeuw *Larus argentatus*. Deze laatste soort heeft sinds een jaar of vijf vaste voet aan de grond gekregen. De Witte kwikstaart *Motacilla alba* is in 1991 niet meer broedend op de kwelders waargenomen. In de zomerpolders broedden boven verwachting grote aantallen Gele kwikstaarten *Motacilla flava*, Veldleeuweriken *Alauda arvensis*, Tureluurs, Scholeksters en Kieviten *Vanellus vanellus*. Plaatselijk werden hoge broeddichtheden van deze soorten vastgesteld. De Kemphaan *Philomachus pugnax* is verdwenen als broedvogel langs de Friese kust.

De inventarisaties in 1991 hebben opnieuw aangetoond, dat Friesland buitendijks ook voor broedvogels een waterrijk vogelgebied is van internationale betekenis. Voor twee soorten broedvogels wordt het wetlands-criterium voor internationale betekenis (Osieck, 1982) overschreden.

Voor de Kluut, met 2894 broedpaar, wordt het criterium (100) 29 keer gehaald. De grote betekenis van de Friese Waddenkust voor de Kluut wordt eens te meer duidelijk, wanneer in aanmerking wordt genomen, dat in 1991 ca. 52% van de broedpopulatie van het totale Nederlandse wadengebied (Dijksen, 1992) hier heeft gebroed.

Bij de Visdief met 562 broedpaar wordt het criterium (500) 1 keer gehaald. Beide soorten broeden in merendeel op de kwelders. Echter ook de zomerpolders zijn belangrijk, vooral voor weidevogels. Hoge gemiddelde dichtheden worden bereikt voor de Scholekster (ca. 50/100 ha), Kluut (ca. 47/100 ha) en

Tureluur (ca. 12/100 ha).

Bij het ontwikkelen van de plannen voor Friesland buitendijks zal terdege rekening moeten worden gehouden met de huidige betekenis van het gebied voor broedvogels.

De volgende personen, allen leden van de 'wadvogelwerkgroep FFF/BFVW' in oprichting, worden bedankt voor hun aandeel in de inventarisaties: Albert Ferwerda, Johan Taal en Jacob Westerhuis (Zwarte Haan, kwelders

Bildtpollen), Klaas van Dijk (Bokkenpollen Polder), Tjalling Walda (de Keegen en kwelders Noorderleeg/Marrum), Jaap Feddema (Zomerpolder Ferwerd en kwelders), Meinte Engelmoer (Zomerpolder Marrum/Blija en kwelders), Marten Geertsma (Holwerd-West), Robert Kuipers, A.A. Kraus, Lourens Olivier en Johannes Groenia (Holwerd-Oost) Daarnaast worden bedankt voor de medewerking de BFVW-vogelwachten, het Oud-Bildt/Hallum-Marrum/Holwerd en diverse landeigenaren en gebruikers.

literatuur:

Dijksen L, 1992. Nieuwsbrief aan de deelnemers aan het broedvogel-monitoringproject Waddengebied, SOVON, Beek-Ubbergen.

Engelmoer M., van Dijk K. & Timmerman A. Azn. 1983. Vogels van de Friese Waddenkust. Wadvogelwerkgroep, FFF-rapport 20.

Osieck E.R. 1982. Belangrijke waterrijke vogelgebieden in Nederland. Limosa 55 (2): 43-55

Timmerman A. Azn. 1974. Over de betekenis van de Friese Waddenkust voor wad- en watervogels. Wadvogelwerkgroep, FFF-rapport 1.

wadvogelwerkgroep FFF/BFVW i.o., Robert Kuipers, Stationsweg 43, 9151 JM Holwerd.